

“YALDO KECHASI” ROMANINING YARATILISH TARIXI, MANBAVIY ASOSLARI VA JANR XUSUSIYATLARI

Xo‘jamurodova Oydin Xo‘jamurod qizi

Osiyo texnologiyalari universiteti Tillar kafedrası mudiri, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Qarshi shahri, O‘zbekiston

e-mail: oydinxojamurodova@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada O‘zbekiston xalq yozuvchisi Xayriddin Sultonning 2025-yilda nashr etilgan “Yaldo kechasi” (“O‘tkan kunlar”ga ilova) tarixiy romanining yaratilish tarixi, manbaviy asoslari va janr tabiati tadqiq etiladi. Roman Abdulla Qodiriy “O‘tkan kunlar” romani xotimasidagi to‘rt jumalak ma‘lumot asosida yaratilgani, so‘zboshining uch variantda yozilgani, asarning muallif nomi sir tutilgan holda adabiy jamoatchilikka taqdim etilgani matbuot materiallari va tanqidiy manbalar asosida dalillanadi. Asarning manbaviy qatlamlari – intertekstual (Qodiriy matni), tarixiy-hujjatli (shaxslar, gazeta xabarları, rasmiy yozishmalar) va arxiv-ilmiy qatlamlari ajratib ko‘rsatiladi. Tadqiqot natijasida “Yaldo kechasi” adabiy mistifikatsiya usuliga tayangan, gipertekstual davomiylik, hujjatlilik va avlodlar qismati epikasini uyg‘unlashtirgan sintetik tarixiy roman ekani asoslanadi.

Kalit so‘zlar: tarixiy roman, adabiy mistifikatsiya, intertekstuallik, gipertekst, paratekst, hujjatlilik, “O‘tkan kunlar”, Xayriddin Sulton, janr sintezi.

Аннотация. В статье исследуются история создания, источниковая основа и жанровая природа исторического романа народного писателя Узбекистана Хайриiddина Султана «Ялдо кечаси» («Самая длинная ночь», приложение к «Минувшим дням», 2025). На основе материалов прессы и критических источников доказывається, что роман возник из четырёх фраз эпилога романа Абдуллы Кадыри «Минувшие дни», что предисловие было написано в трёх вариантах, а произведение было представлено публике анонимно. Выделены интертекстуальный, историко-документальный и архивно-научный пласты источников. Обосновывается, что «Ялдо кечаси» является синтетическим историческим романом, основанным на литературной мистификации и объединяющим гипертекстуальное продолжение, документальность и эпос судьбы поколений.

Ключевые слова: исторический роман, литературная мистификация, интертекстуальность, гипертекст, паратекст, документальность, «Минувшие дни», Хайриiddин Султан, синтез жанров.

Abstract. *The article examines the creative history, source base and genre nature of the historical novel “Yaldo kechasi” (“The Longest Night”, subtitled “An Appendix to Bygone Days”, 2025) by People’s Writer of Uzbekistan Khayriddin Sulton. Drawing on press materials and critical sources, it shows that the novel grew out of a four-sentence note in the epilogue of Abdulla Qodiriy’s “Bygone Days”, that its preface was written in three entirely different versions, and that the book was presented to the public anonymously. Three source layers are identified: intertextual, historical-documentary and archival-scholarly. The study argues that “Yaldo kechasi” is a synthetic historical novel built on literary mystification, combining hypertextual continuation, documentary method and a multi-generational epic.*

Keywords: *historical novel, literary mystification, intertextuality, hypertext, paratext, documentary fiction, “Bygone Days”, Khayriddin Sulton, genre synthesis.*

O‘zbek romanchiligi o‘zining yuz yillik tarixini Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” asari bilan boshlaydi: roman parchalari 1922-yildan “Inqilob” jurnalida e‘lon qilinib, 1926-yilda yaxlit kitob holida bosilgan [1]. Ana shu yubiley arafasida, 2025-yil 21-dekabrda – yilning eng uzun tuni, xalq orasida “yaldo kechasi” deb ataladigan sanada – Toshkentdagi “Shahidlar xotirasi” majmuasida “Yaldo kechasi” nomli tarixiy roman taqdimoti bo‘lib o‘tdi [5]. Asar “O‘tkan kunlar”ga ilova” tagsarlavhasi bilan, 461 betlik hajmda, lotin va kirill alifbolarida “Xaybar-25” nashriyotida chop etildi [2; 3]. Romanning muallifi – O‘zbekiston xalq yozuvchisi Xayriddin Sulton ekani taqdimotning so‘nggi daqiqalarigacha sir tutildi [4]. Bu holatning o‘zi asarning yaratilish tarixi va janr tabiati alohida ilmiy tahlilni talab etishini ko‘rsatadi: matn bir vaqtning o‘zida mumtoz romanning davomi, tarixiy hujjatlarga tayangan badiiy to‘qima va adabiy mistifikatsiya sifatida namoyon bo‘ladi.

Roman haqida bugungacha bildirilgan fikrlar asosan publitsistik va taqrizchilik xarakteriga ega. Sirojiddin Sayyid asarni “to‘laqonli, qayg‘uli, shu bilan birga nekbin asar” deb baholagan, Shuhrat Rizayev esa uning “O‘tkan kunlar” xotimasidagi qisqa tafsilot asosiga qurilganini ta’kidlagan [5]. Ikrom Iskandar asarning yaratilish jarayoniga guvoh sifatida muhim faktlarni e‘lon qilgan [4], Nurboy Jabborov romanni “O‘tkan kunlar”ning davomi sifatida talqin etgan [6]. 2026-yilda F.R. Nurmurodova [8] va S.M. Oripova [9] asardagi tarixiy xotira va milliy taqdir masalalariga bag‘ishlangan dastlabki ilmiy maqolalarni e‘lon qildi. Biroq bu ishlarda romanning genezisi, manbalar tizimi va janr maqomi maxsus tadqiq predmeti bo‘lmagan; hatto asarning janri borasida ham noaniqlik kuzatiladi – F.R. Nurmurodova uni “qissa” deb ataydi [8]. Shu bois mazkur maqolaning maqsadi “Yaldo kechasi” romanining yaratilish tarixini hujjatli dalillar asosida tiklash, uning manbaviy qatlamlarini tasniflash va janr xususiyatlarini nazariy jihatdan asoslashdan iborat.

Tadqiqot materiali sifatida romanning 2025-yilgi birinchi nashri [2], uning paratekstlari (muqova, forzats iqtiboslari, so‘zboshi, nashriyot izohlari), nashriyot bosh muharriri Shuhrat Sohibov bilan suhbat [3], taqdimot marosimi materiallari [5], asarning yaratilish jarayoniga oid guvohlik [4] hamda 2025–2026-yillarda e‘lon qilingan tanqidiy va ilmiy maqolalar [6–9; 18] olindi. Tahlilda qiyosiy-tarixiy, germeneytik va retseptiv metodlardan foydalanildi. Intertekstual munosabatlar M.M. Baxtinning dialogik so‘z nazariyasi [10], Yu. Kristevaning intertekstuallik konsepsiyasi [11] va J. Jenettning transtekstuallik tasnifi – xususan, gipertekstuallik [12] va paratekst [13] tushunchalari asosida o‘rganildi. Tarixiy roman poetikasi masalalarida D. Lukachning klassik tadqiqoti [14], L. Hatchenning “tarixiy-metafiksiya” (historiographic metafiction) konsepsiyasi [15] hamda D. Quronovning adabiyot nazariyasiga oid qarashlari [16] nazariy tayanch vazifasini o‘tadi.

Tahlil natijalari, avvalo, romanning yaratilish nuqtasini aniq belgilash imkonini berdi. “O‘tkan kunlar” Qodiriyning muallif nomidan yozilgan qisqa xotimasi bilan yakunlanadi: “Keyingi Marg‘ilon borishimda yaqin o‘rtoqlardan Yodgorbek to‘g‘risida surishtirib bildim: Yodgorbekdan... ikki o‘g‘ul qolibdir. O‘g‘ullaridan bittasi Marg‘ilonning mas‘ul ishchilaridan bo‘lib, ikkinchisi Farg‘ona bosmachilari orasida ekan. Bu kunda nom-u nishonsiz, o‘luk-tirigi ma‘lum emas, deydilar” [1; 4]. I. Iskandar haqli ravishda ta‘kidlaganidek, adib “shu to‘rt jumlagina so‘zda butun boshli bir roman syujetini ko‘ra oldi” [4]. Darhaqiqat, xotimadagi uch shaxs – Yodgorbek va uning ikki o‘g‘li – “Yaldo kechasi”ning asosiy qahramonlariga aylangan: roman Otabekning zurriyodi Yodgorbek hamda uning farzandlari Ozodbek va Odilbek taqdiri misolida davr manzarasini keng ko‘lamda tasvirlaydi [5]. Xotimadagi “mas‘ul ishchi” va “bosmachilar orasida” degan ikki ijtimoiy qutb romanda Ozodbek va Odilbek obrazlari orqali ikki xil tarixiy tanlov – murosa yo‘li bilan millatni asrash hamda qurolli qarshilik ko‘rsatish – sifatida badiiy talqin qilingan. Ozodbekning “Turkiston yana bir muxtoriyat qirg‘inini ko‘tara olmas” degan so‘zlari va Odilbekning “so‘nggi qatra qonim qolg‘uncha kurashaman” degan qasamyodi [3] bu ikki pozitsiyaning matndagi aniq ifodasidir.

Ikkinchidan, asarning yaratilish jarayoni uzoq muddatli va ko‘p bosqichli bo‘lgani dalillandi. Muallifning e‘tirofiga ko‘ra, roman “qariyb olti yil qilingan uzluksiz mehnat, bedor o‘tkazilgan tunlar” samarasidir [4; 6]. Ayniqsa, so‘zboshining taqdiri e‘tiborga molik: guvohlik ma‘lumotlariga ko‘ra, uning dastlabki variantida siyosiy qatag‘on qurboni Qurbon Bereginning arxivdagi “jinoiy ishi” orasidan Qodiriy qalamiga mansub bo‘lishi mumkin bo‘lgan 2060 betlik qo‘lyozma topilgani haqidagi “Maxfiy” tamg‘ali rasmiy xat tarzidagi to‘qima berilgan; ikkinchi variantda qo‘lyozma Berlinda yashovchi o‘zbek muhojiri Ilyos Sobirov tomonidan olmon arxividan topilib, Turkiston legioni bilan bog‘liq holda o‘sha yurtga borib qolgani taxmin qilingan; muallif har ikkala variantdan voz kechib, kitobda e‘lon

qilingan uchinchi, butunlay boshqa variantni yaratgan [4]. Ikkinchi variant uchun tarixiy asos sifatida Bahodir Karim tomonidan Germaniyadan keltirilgan noyob material xizmat qilgani qayd etiladi [4]. Bu dalillar shuni ko‘rsatadiki, mistifikatsion “ramka” shunchaki bezak emas, balki asar konsepsiyasining tarkibiy qismi sifatida uzoq izlanish natijasida shakllangan. Shuningdek, nomi ilk dastlab “O‘tkan kunlar”ning ikkinchi kitobi” deb taxmin qilinayotgan asar” tarzida belgilangan tagsarlavha keyinchalik kamtarona “O‘tkan kunlar”ga ilova” shakliga o‘zgartirilgan [4].

Uchinchidan, romanning matnga aylanishidan oldingi “jamoaviy mutolaa” bosqichi aniqlandi. Sirojiddin Sayyidning ma’lum qilishicha, asar qo‘lyozmasi taqdimotdan bir yil avval o‘qilib, har tomonlama muhokama qilingan; unga Ibrohim G‘afurov, Erkin A‘zam, Tursunali Qo‘ziyev, Shuhrat Sirojiddinov, Bahodir Karimov, Nurboy Jabborov, Shuhrat Rizayev, Jabbor Eshonqul, Xondamir Qodiriy va boshqalar fikr bildirgan [5]. Kitobning mas’ul muharriri Ibrohim G‘afurov bo‘lib, asar matniga yigirmadan ortiq original illyustratsiya ishlangan [3]. Nashrdan oldin “Jadid” gazetasining 2025-yil 28-noyabrdagi 48-sonida qahramonlar iqtiboslari muallif nomisiz e’lon qilingan, keyin “Hurriyat”, “Toshkent haqiqati”, “Adolat”, “Ma’rifat”, “Darakchi” gazetalari ham parchalar bosgan [3; 4]. Muallif nomini sir tutish strategiyasi so‘zboshidagi “asar muallifi – nomlari keng jamoatchilikka ma’lum va hozircha noma’lum bo‘lgan yuzlab-minglab vatandoshlarimiz, ta’bir joiz ko‘rilsa, butun o‘zbek xalqidir” degan konsepsiya bilan uyg‘unlashgan [3]. Muqova ichki sahifasida esa “Tarixiy hujjatlar asosidagi badiiy to‘qima muallifi Xayriddin Sulton” degan eslatma berilgan [4].

To‘rtinchidan, romanning manbaviy asoslarini uch qatlamga ajratish mumkinligi asoslandi. Birinchi – intertekstual qatlam: “O‘tkan kunlar”ning syujet va obrazlar tizimi bevosita davom ettiriladi. Yusufbek hoji, Oftob oyim, Usta Alim kabi Qodiriy personajlari yangi matnda o‘z ovozi bilan so‘zlaydi; Yusufbek hojining nabirasi Yodgorbekni sog‘ingan maktubi yoki Usta Alimning Otabek haqidagi “Men ikki qatla xotin olib ne ro‘shnoliq ko‘rdimki...” degan so‘zlari [3] Qodiriy matni bilan to‘g‘ridan to‘g‘ri dialogga kirishadi. Qodiriy romani “Yozg‘uchidan” deb nomlangan muqaddima bilan ochilgani kabi, “Yaldo kechasi”da ham go‘yo Qodiriy nomidan bitilgan “Yozg‘uchidan” eskartmasi berilgan [4] – bu kompozitsion takror gipertekstual bog‘liqlikning eng ochiq belgisidir. Ikkinchi – tarixiy-hujjatli qatlam: romanda Xudoyorxon, Turkiston general-gubernatori Duxovskoy, Ostroumov kabi real tarixiy shaxslar ishtirok etadi; “Turkiston viloyatining gaziti” xabari, Usmon Qur’onini kutib olish bilan bog‘liq “Maxfiy maktub” singari hujjat stilizatsiyalari matnga singdirilgan [3]. Nusratxon to‘ra obrazi esa real prototipga – ma’rifatparvar Is’hoqxon Ibratga ega [4]. Uchinchi – arxiv-ilmiy qatlam: I. Iskandarning guvohlik berishicha, asar ustida ishlashda “mavzuga doir hisobsiz tarixiy manbalar, arxiv hujjatlari, mamlakatimiz va

chet ellarda chop etilgan ilmiy tadqiqotlar” o‘rganilgan [4]. Bu qatlamning yorqin namunasi – “Mus’haifi sharifning qaytishi” bo‘limi bo‘lib, unda Usmon Mus’hafining Turkistonga qaytarilishi tarixi badiiy talqin etiladi, nashriyot nomidan berilgan izohda esa mustaqillik arafasida 353 sahifalik kitobning 15 varag‘i qirqib olinib sotilgani haqidagi voqea hayotiy asosga ega fakt sifatida keltiriladi [4].

Beshinchidan, asarning janr xususiyatlari aniqlandi. Birinchi navbatda, “Yaldo kechasi” – adabiy mistifikatsiya asosiga qurilgan roman. I. G‘afurovning ta’biricha, muallif “bu kitobni adabiy mistifikatsiyadan foydalangan holda, “O‘tkan kunlar”ning ikkinchi kitobi tarzida yozdi, buyuk Qodiriy nomidan, Qodiriy bo‘lib yozdi”, “fozil izdosh va uvays shogird sifatida yozdi” [3]. Ikkinchidan, roman hujjatli va badiiy ibtidoni birlashtiruvchi matndir: muallifning o‘zi uni “tarixiy hujjatlar asosidagi badiiy to‘qima” deb belgilagan [3; 4]. Uchinchidan, u avlodlar qismati romani (saga) tipiga mansub: voqealar Otabek, Yodgorbek, Ozodbek va Odilbek – to‘rt nafar qahramon orqali bir necha tuzum almashinuvini qamrab oladi; muqovadagi qahramon siymosida aynan shu to‘rt personaj timsoli mujassam etilgan [3; 7]. Qodiriy milliy fojining boshlanishini ko‘rsatgan bo‘lsa, “Yaldo kechasi” uning keyingi bosqichlari – mustamlaka, jadidchilik, ma’rifat kurashi, sovet istibdodi davrlarini badiiy tasvirlaydi [7]. To‘rtinchidan, roman polifonik va ko‘p janrli tuzilishga ega: unga maktublar, gazeta xabarlar, maxfiy hujjatlar, qasamyod, nutq, nashriyot izohlari kabi epistolyar va hujjatli shakllar kiritilgan [3; 4]. Beshinchidan, asar tili XX asr boshidagi o‘zbek adabiy tili me’yorlariga (“-g‘a”, “-liq”, “ermas”, “inchunun” kabi shakllar) moslab stilizatsiya qilingan [3], bu esa mistifikatsiyaning lingvistik ishonchligini ta’minlaydi.

Olingan natijalarni jahon adabiyoti tajribasi bilan qiyoslash romanning o‘ziga xosligini yanada aniqroq ko‘rsatadi. Jahon adabiyotida mashhur asarning davomini boshqa muallif yozgan holatlar ma’lum: Servantes hayotlik chog‘ida “Don Kixot”ning soxta ikkinchi qismi boshqa qalamkash tomonidan e’lon qilingan; T. Mann esa Gyotening “Yosh Verterning iztiroblari”dan qariyb bir yarim asr o‘tib “Lotta Veymarda” romanini yozgan [4; 17]. Biroq Mann romanida avvalgi personajlar o‘rnini Gyotening o‘zi egallab, asar biografik xarakter kasb etadi [4]. “Yaldo kechasi”da esa Qodiriy personajlari va ularning avlodlari syujet markazida qoladi, muallif esa o‘z ovozi Qodiriy ovoziga “ko‘chiradi”. J. Jenett tasnifiga ko‘ra, bu holat gipertekstuallikning “davom ettirish” (continuation) shakliga mos keladi [12], ammo undan farqli o‘laroq, “Yaldo kechasi”da gipertekst o‘z muallifligini yashirish strategiyasi bilan birlashtirilgan. Muqova, forzats iqtiboslari, so‘zboshi va nashriyot izohlari kabi paratekstual elementlar [13] mistifikatsiyani mustahkamlovchi “ostona” vazifasini bajaradi.

L. Hachten postmodern tarixiy romanni tarix haqidagi bilimning qurilmaviyligini ochib beruvchi “tarixiy-metafiksiya” deb ta’riflaydi [15]. “Yaldo kechasi”da ham hujjat va to‘qima

chegasini ataylab xiralashtirish kuzatiladi, biroq bu postmodern ironiyaga emas, balki ma’rifiy-tarbiyaviy va milliy-xotira funksiyasiga xizmat qiladi. D. Lukach tarixiy romanning mohiyatini o‘tmishni hozirgi kunning “oldingi tarixi” sifatida jonlantirishda ko‘rgan edi [14]; “Yaldo kechasi”da bu prinsip yaqqol namoyon bo‘ladi: Otabekning Oq podsho va ingliz saltanati o‘rtasidagi yashirin kelishuv haqidagi mulohazalari yoki Nusratxon to‘raning “mamlakatdorliq yolg‘iz hoy-u havas bilan poydor bo‘lmas” degan fikri [3] bugungi geosiyosiy tafakkurga daxldor savollar sifatida o‘qiladi. Shu ma’noda tanqidchilik e’tiboridagi asosiy muammo – boshqa muallif nomidan so‘zlashning etik chegarasi – asar retseptsiyasi orqali ijobiy hal etilgan ko‘rinadi: Qodiriyning nevarasi Xondamir Qodiriy kitobni “bugungi avlodning barcha qatlamiga ma’naviy, ma’rifiy, madaniy, axloqiy va siyosiy tarbiya bera oladigan” asar deb baholagan [3], kitobxonlarning bir qismi esa romandan so‘ng “O‘tkan kunlar”ni qayta o‘qishga ehtiyoj sezganini bildirgan [4]. Asar asosida “So‘z” loyihasi doirasida teatallashtirilgan dastur sahnalashtirilgani [18] uning madaniy hayotdagi rezonansini tasdiqlaydi.

Ayni paytda tadqiqotning cheklovlarini ham qayd etish lozim. Romanning yaratilish tarixiga oid ma’lumotlarning katta qismi muallifga yaqin shaxslarning guvohliklari va matbuot materiallariga asoslangan; ularni muallifning shaxsiy arxivi, qo‘lyozma variantlari va so‘zboshining nashr etilmagan versiyalari bilan matnshunoslik nuqtai nazaridan solishtirish kelgusidagi tadqiqotlar vazifasidir. Shuningdek, romandagi tarixiy faktlarning (masalan, Usmon Mus’hafi tarixi, Duxovskoy va Ostroumov faoliyati, Qo‘qon muxtoriyati voqealari) arxiv hujjatlari bilan qiyosiy tahlili tarixiy haqiqat va badiiy voqelik dialektikasini chuqurroq ochib berishi mumkin. Asarning janr maqomiga kelsak, 461 betlik hajm, to‘rt avlodni qamrab olgan ko‘p tarmoqli syujet va keng ijtimoiy-tarixiy panorama uni “qissa” emas, aynan roman, aniqrog‘i, tarixiy roman-epopeya tipiga yaqin asar sifatida baholashga asos beradi.

Xulosa qilib aytganda, “Yaldo kechasi” romanining yaratilish tarixi “O‘tkan kunlar” xotimasidagi to‘rt jumladan boshlanib, qariyb olti yillik izlanish, so‘zboshining uch variantli tahriri, qo‘lyozmaning keng adabiy jamoatchilik tomonidan muhokamasi va muallif nomini sir tutgan holda taqdim etish strategiyasi orqali shakllangan murakkab ijodiy jarayondir. Asarning manbaviy asosi intertekstual (Qodiriy matni va obrazlar tizimi), tarixiy-hujjatli (real tarixiy shaxslar, gazeta xabarlar, rasmiy yozishmalar stilizatsiyasi, real prototiplar) va arxiv-ilmiy (tarixiy manbalar, xorijiy arxiv materiallari, ilmiy tadqiqotlar) qatlamlardan tarkib topgan. Janr jihatidan esa “Yaldo kechasi” adabiy mistifikatsiyaga asoslangan, mumtoz matnni gipertekstual tarzda davom ettiruvchi, hujjatli va badiiy ibtidoni uyg‘unlashtirgan, avlodlar qismatini qamrab olgan sintetik tarixiy romandir. Bu xususiyatlar asarni zamonaviy o‘zbek nasrida yangi badiiy hodisa sifatida baholash va uni tarixiy haqiqat hamda badiiy

voqelik dialektikasi nuqtai nazaridan intertekstual aspektda kengroq o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qodiriy A. O‘tkan kunlar: roman. – Toshkent, 1926. [Elektron resurs]. – URL: https://wikisource.org/wiki/O%27tkan_kunlar (murojaat sanasi: 03.10.2026).
2. Xayriddin Sulton. Yaldo kechasi (“O‘tkan kunlar”ga ilova): tarixiy roman. – Toshkent: Xaybar-25, 2025. – 461 b.
3. Sohibov Sh. “Yaldo kechasi”ni kuting va o‘qing! / suhbatdosh Sh. Shavkat // Jadid. – 2025. – 28-noyabr, № 48. [Elektron resurs]. – URL: <https://jadid.uz/yaldo-kechasini-kuting-va-oqing/> (murojaat sanasi: 03.10.2026).
4. Iskandar I. “Yaldo kechasi”: xulosa va saboqlar // Jadid. – 2026. – 9-yanvar, № 2. [Elektron resurs]. – URL: <https://jadid.uz/yaldo-kechasi-xulosa-va-saboqlar/> (murojaat sanasi: 03.10.2026).
5. Usmonova N. “Yaldo kechasi” – tarixning iztirobli sahifalaridan so‘zlovchi asar // O‘zA. – 2025. – 22-dekabr. [Elektron resurs]. – URL: https://uza.uz/ar/posts/yaldo-kechasi-tarixning-iztirobli-sahifalaridan-sozlovchi-asar_798634 (murojaat sanasi: 03.10.2026).
6. Jabborov N. “O‘tkan kunlar”ning davomi – yozuvchi Xayriddin Sultonning “Yaldo kechasi” haqida mulohazalar // Oyina.uz. [Elektron resurs]. – URL: <https://oyina.uz/uz/article/4273> (murojaat sanasi: 03.10.2026).
7. Pulatov I. Millatning eng uzun va qorong‘i kechasi haqida bilasizmi? // Kun.uz. – 2026. – 9-may. [Elektron resurs]. – URL: <https://kun.uz/news/2026/05/09/millatning-eng-uzun-va-qorongi-kechasi-haqida-bilasizmi-5-daqiqa> (murojaat sanasi: 03.10.2026).
8. Nurmurodova F.R. Xayriddin Sultonning “Yaldo kechasi” qissasida tarixiy xotira va milliy taqdir talqini. – 2026. – B. 973–978. – DOI: 10.5281/zenodo.21012705.
9. Oripova S.M. “Yaldo kechasi” romanida tarixiy xotira va milliy tafakkur talqini. – 2026. – B. 368–373. – DOI: 10.5281/zenodo.22881899.
10. Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики. – М.: Художественная литература, 1975. – 504 с.
11. Kristeva J. Bakhtine, le mot, le dialogue et le roman // Critique. – 1967. – № 239. – P. 438–465.
12. Genette G. Palimpsestes: La littérature au second degré. – Paris: Seuil, 1982. – 467 p.
13. Genette G. Seuils. – Paris: Seuil, 1987. – 388 p.
14. Lukács G. The Historical Novel. – London: Merlin Press, 1962. – 363 p.

15. Hutcheon L. A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction. – New York; London: Routledge, 1988. – 268 p.

16. Quronov D. Adabiyot nazariyasi asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2018. – 480 b.

17. Mann T. Lotte in Weimar. – Stockholm: Bermann-Fischer, 1939.

18. “So‘z” – ma’naviyatni uyg‘otgan sahna: “Yaldo kechasi” orqali qalblar so‘zladi // Yangi O‘zbekiston. – 2026. [Elektron resurs]. – URL: <https://yuz.uz/uz/news/soz--manaviyatni-uygotgan-sahna-yaldo-kechasi-orqali-qalblar-sozladi> (murojaat sanasi: 03.10.2026).